

בענין קיום תרי"ג מצוות בבני נח

תנן (תרומות ג:ט), "הנכרי והכותי תרומתן תרומה ומעשרותן מעשר והקדשן הקדש". ובפיהמ"ש להרמב"ם שם כתב, "הנכרים אע"פ שאינן חייבין במצות, אם עשו מהם שום דבר יש להם קצת שכר, וזהו מן העיקר שלנו. וכיון שהם משתתפין עמנו כשכר מעשיהן במצות קיימין כאשר תראה". בהבנת דברי הרמב"ם אלו נחלקו השואל (הגר"י שצעפנסקי) והגרמ"פ (אג"מ יו"ד ח"ב סי' ו). השואל הביא ראיה מדברי הרמב"ם הנ"ל שיש לעכו"ם שכר כשעושיין מצוה חוץ מו' מצוות דידהו, ודלא כמו שכתב הגרמ"פ באג"מ (יו"ד סי' ג). הגרמ"פ דחה הראיה בטוענו שדברי הרמב"ם קאי רק על אלו מצות שמצינו מקור מפורש בתנ"ך שעכו"ם נוטלים שכר עליהן, וכגון שכר קרבנות שמצינו אצל בלק ושכר צדקה אצל נבוכדנצר, וכדומה. אבל בשאר מצות אין להם שום שכר. הגרמ"פ האריך לחזק שיטתו וטען כמה טענות לשלל הבנת השואל. חדא, דמלבד המצוות הנ"ל שהן יוצאות מן הכלל, אין עכו"ם שייכין כלל במצות ואינם מצות לדידהו כלל וממילא אין מקבלין שום שכר. ועוד הביא ראיה ממש"כ הרמב"ם (מלכים י:י), "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו מלעשותה כהלכתה". ודייק הגרמ"פ דאם באמת מקבל שכר פשיטא שאין למנוע אותו, אלא ע"כ אינו מקבל שכר, אבל מ"מ אין מונעין אותו לעשות המצוה כהלכתה. ועוד הביא ראיה ממש"כ הרמב"ם (מלכים י:ט) בטעמא דמילתא שעכו"ם ששבת חייב מיתה, "כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע". וא"כ טען הגרמ"פ, "וכיון שלקבוע לשמור איזה מצוה מאלו שלא נתחייבו הוא חדוש דת שאסורין, איך אפשר שיקיימו בזה מצוה ויקבלו שכר ע"ז, אף בדרך מקרה, דאם הוא ענין מצוה גם להם לקבל שכר לא היה שייך לאסור כשינהג בדבר מצוה זו תמיד".

הנה כדרכו בקודש של הגרמ"פ דבריו מתקבלים על הדעת, אכן בנידון דידן בתשובת הרמב"ם (סי' ס) מבואר להדיא שלא כדבריו. [מסתמא תשובות הרמב"ם לא היו למראה עיני הגרמ"פ, שגם בתשו' שבאג"מ (או"ח סי'

(כג), לגבי צרוף מחלל שבת למנין, כתב שלא כדברי הרמב"ם בתשובותיו (פאר הדור סי' עא), מבלי להתייחס כלל לדברי הרמב"ם.]

וז"ל השאלה ותשובה שברמב"ם: "שאלה: יכול ישראל לעשות פריעה לעכו"ם או לא. ואם יש חילוק בין נוצרים לישמעאלים בזה. ואגב האר עינינו בפירוש הברייתא (ע"ז כו.) ישראל מל את הגוי לשם גר לאפוקי מוראנה דלא, וגוי לא ימול את ישראל וכו'. מה בא ללמדנו ישראל מל את הגוי לשם גר.

תשובה: מותר לישראל לעשות פריעה לעכו"ם, רוצה לומר אם העכו"ם חתך הערלה ואז נבהל, יכול ישראל לגומרו [הערת הגר"ד יוסף שליט"א: בהוצאת מקיצי נרדמים יש שינוי רב בנוסח בתחלת התשובה, וזה הנוסח שם: מותר לישראל למול הגוי אם רוצה הגוי לכרות הערלה ולהסירה, לפי שכל מצוה שהגוי עושה נותנין לו וכו'], דהא עכו"ם שעשה מצוה נותנין לו שכר מצוה, אך אינו כמי שהוא מצווה. הא מיהא שכר מצוה בידו [הערת הגר"ד יוסף שליט"א: בהוצאת מקצ"נ הנוסחא: לפי שכל מצוה שהגוי עושה נותנין לו עליה שכר, אבל אינו כמי שהוא מצווה ועושה, ובלבד שיעשנה כשהוא מודה בנבואת משה רבינו, המצווה זאת מפי אלהים יתעלה, ומאמין בזה, ולא שיעשנה לסיבה אחרת או על פי דעה שראה לעצמו, כמו שנתבאר בברייתא של רבי אליעזר בן יעקב וכו'], והתורה אמרה ככם כגר, וכל הרוצה להתגייר יבוא ויתגייר, ואין כופין אותו לקבל תורה ומצוות, אבל כופין אותו לקבל עליו מצות שנצטוו בני נח, וזהו גר תושב, וצריך לו שיקבל בפני שלשה חברים, וכמו שתראה בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב, וכבר כתבנו בחיבורינו (מלכים ח:י). ומה שאמרה הברייתא (ע"ז כו:): ישראל מל את הגוי לשם גר, זה פשוט שמי שנתגייר ימול ויעשה פריעה, קא סלקא דעתין שמה שאמר לשם גר למעוטי מילת הגוי, ואם כן אי אפשר לפורעו, וישאר בגיותו גוי מהול, לזה ביאר הש"ס שמה שאמר לשם (מילה) [גר] לאו למעוטי מילה, אלא למעוטי מוראנה, דהיינו אם יצא לו חולי או תולעת בראש הערלה, אינו יכול הישראל לחתוך הערלה כדי שיבריא, כי אין בחיתוכה שום מצוה, אלא רצונו הוא להתרפא, לזה פירש הש"ס שאין כוונת לשם גר לאפוקי מילה. וזה הכל מיוסד על מה שאמרו (סנהדרין נז.) שאסור להציל את העכו"ם, כמו שאמרו עכו"ם לא מעלין ולא מורידין, וזה נלמד ממה שמאר הכתוב (דברים ז,ב) ולא תחנם. ואינו על ענין אם בא גוי למול או שיעשו לו פריעה, ואין חילוק בזה בין עכו"ם לשאר וכו'. וכל הבא למול ולהפרע לשם מצוה יכולין אנו למולו כדת מה לעשות. וכתב משה."

אמנם חידוש גדול הוא שיש לעכו"ם קיום המצוה בשאר מצוות מלבד ז' מצוות דידהו, אבל הדברים מבוארים היטב בתשובת הרמב"ם הנ"ל. אכן, אכתי פש לן להשיב על הקושיות והראיות של הגרמ"פ. והנראה, דהנה הנוסחא שבהוצאת מקצ"נ הוא כדלהלן. "לפי שכל מצוה שהגוי עושה נותנין לו עליה שכר, אבל אינו כמי שהוא מצווה ועושה, ובלבד שיעשנה כשהוא מודה בנבואת משה רבינו, המצווה זאת מפי אלהים יתעלה, ומאמין בזה, ולא שיעשנה לסיבה אחרת או על פי דעה שראה לעצמו". וכיו"ב כתב הרמב"ם לגבי ז' מצוות ב"נ (מלכים ח:יא), "כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם. ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם".

עומק הפשט בדברי הרמב"ם הוא שההודאה בנבואת מרע"ה ובצווי הקב"ה אינו בגדר תנאי קודם למעשה, אלא מגוף קיום המצוה. קיום המצוה מתבצע בזה שמקבל עליו עול מצוות, מודה בצווי ה' ע"י מרע"ה, ועושה כדברי הצווי. כלומר, עצם הקיום הוא ההודאה בצווי הקב"ה ע"י מרע"ה, והעשייה כדברי הצווי ההוא. ובזה חדית לן הרמב"ם שקיום זה שייך אפי' אם אין הצווי מכוון אליו כלל וכלל. והבין.

והנה ע"פ דברינו יש להעיר בסוגיא דמצות צריכות כוונה, דלכאורה לפי ההסבר נ"ל מוכרחים לומר דמצות צריכות כוונה, ואילו בגמ' פליגי בזה. ועוד יותר, לפי רבינו הגר"ח, הרמב"ם פוסק דמצוות אינן צריכות כוונה, מה שלכאורה לא ניתן להיאמר לפי הנ"ל, משום שללא כוונה פשיטא דאין כאן הודאה בצווי ה' ובנבואת מרע"ה. אכן נראה דל"ק מידי, שההגדרה שנתנו שהקיום הוא ההודאה בצווי הקב"ה (ואין ההודאה רק תנאי בקיום, אלא הוא הוא עצם קיום המצוה), הוי למי שאינו מצווה ועושה. וכל מי שמצווה, לדידיה הא הוי חפצא של מצוה, והקיום הוא העשייה, והוא שנחלקו אי מצ"כ או לא.

הנה הביא הגרמ"פ עוד ראי' להבנתו ברמב"ם ממש"כ הרמב"ם (מלכים י:י) שאין מונעין ב"נ מלעשות מצוה כהלכתה. ודייק הגרמ"פ דאילו היה סובר הרמב"ם דיש קיום, פשיטא שאין מונעין אותו, והיה לו להרמב"ם לכתב ב"נ שעשה מצוה יש בידו קיום המצוה ומקבל עליה שכר. אכן יש לדחות, דהנה יעויין בר"ה (לג.), וכ"ה בת"כ (ריש פר' ויקרא), דר' יהודה סבר דאין נשים

סומכות רשות. וביאר בזה הראב"ד (בחד לישנא) מכיון שפטורות חיישינן שמא תולזנה בעשיית המצוות.

ובדרך זו מתבארים דברי הרמב"ם, דהו"א דניחוש בב"נ הבא לעשות מצוה, וכדחייש ר' יהודה לגבי נשים, קמ"ל שלא חיישינן ואין מונעין, וכמו דלא קי"ל כר' יהודה לגבי נשים נמי.

ומה שהביא הגרמ"פ ראי' מדברי הרמב"ם (מלכים י:ט) שאין מניחין אותן לחדש דת, יש לישיב ע"פ דיוקו של הח"ס. דהנה יעויין בחי' הח"ס לחולין (לג., ציין ברמב"ם מה' פרנקל), שדייק שבהל' ט' כתב הרמב"ם, "עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה. לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד. וכן עכו"ם ששבת אפי' ביום מימות החול או עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה ... כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן. אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע". הרי דמיירי הרמב"ם בעכו"ם. ואילו בהל' י' כתב הרמב"ם, "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה". ודייק הח"ס דדוקא עכו"ם שלא קבל על עצמו ז' מצוות ב"נ חייב מיתה אם עוסק בתורה או שובת, ואין מניחין עכו"ם לעשות כן, שהרי מחדש דת לע"ז בעשותם כן, אכן ב"נ שרי בכל¹. עכ"ד הח"ס. ואדרכה לב"נ איכא קיום המצוה בשאר מצות תורה – הכונה בזה, היינו שאר מצוות מלבד ז' מצוות – וכך מוכח מתשובת הרמב"ם.

אמנם אפי' לפי דיוקו הנפלא של הח"ס, צע"ק בהל' ט' במש"כ הרמב"ם, "אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע", שהרי לפי דברי הרמב"ם עצמו בהל' י' יש לו גם אפשרות שלישית, דהיינו להיות ב"נ המתנדב לעשות מצוה משאר מצוות התורה. ודילמא י"ל דהנה שם בהל' י' כתב הרמב"ם שאין מונעין אותו מלעשותה, וכבר העיר הגרמ"פ אודות הך לישנא, וכנ"ל. ודילמא חדא מתרצת חברתה, שאין אנו מציעים אפי' לב"נ לקיים שאר מצוות, משום שלכאורה חוששים לזלזול, ורק אם בא מעצמו

¹ ואין לומר שבהלכות אלו הרמב"ם איננו מבחין בין עכו"ם לב"נ, שהרי כתב להדיא בהל' י' שב"נ שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי ישראל, ואילו עכו"ם שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם. הרי דעכו"ם לחוד וב"נ לחוד.

אין מונעין אותו, א"נ מטעם אחר אין מציעין לו לקיים שאר מצוות. והוא שכתב הרמב"ם אין מונעין. וה"ה הוא הטעם לנ"ל בהל' ט' שאין אנו מציעים לו אפשרות שלישית, אלא אומרים לו להיות גר צדק או יעמוד בתורה. (ודברינו אלה האחרונים נראים קצת דחוקים, ולא נאמרו בעיון הראוי).

עוד יש להעיר במה שכתב הרמב"ם בספר היד בהל' מילה (ג:ז), "עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד בו היה אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלים אותם מידי מיתה ולא מורדין אותן אליה". אע"פ שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוין למצוה. לפיכך אם נתכוין העכו"ם למילה מותר לישראל למול אותו. ע"פ תשובתו הנ"ל מבואר שכונת הרמב"ם שאם נתכוין העכו"ם למצות מילה אפי' שלא לשם גרות שרי לישראל למולו, ודלא כמ"ש הגרמ"פ וכדמשמע מהכ"מ על אתר.

אכן, לפי דרכו של הח"ס הנ"ל צע"ק, דנקט הרמב"ם לשון עכו"ם ולא התנה שיהא ב"נ. וכן בתשובה לא הבחין הרמב"ם בין ב"נ לעכו"ם, וצ"ע בכל זה.